

Bc. Eva NOVÁKOVÁ, *Volby do městské rady v Soběslavi v první polovině 18. století*, (diplomová práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích), České Budějovice 2017, 98 s.

Posudek oponenta diplomové práce

Stará městská správa ve schwarzenberském vrchnostenském městě Soběslavi, konkrétně volby do městské rady a renovace městských správních orgánů, které zde byly uskutečněny do poloviny 18. století, představují téma diplomové práce, jejíž autorkou je Bc. Eva Nováková.

Práce je logicky rozčleněna do šesti částí. V úvodu se autorka nejprve úspěšně vypořádala nejen s pramennou základnou a sekundární literaturou, ale i se současným stavem výzkumů. Přiblížila zde i strukturu své studie a její cíle. Následující kompilativní kapitola se věnuje vývoji městské správy v Soběslavi od vzniku města na konci 13. století až do poloviny 18. století. V další kapitole autorka charakterizuje s použitím literatury základní správní orgány ve městě. Následující pasáž, vycházející z pramenů, je věnována již konkrétně problematice renovací městských správních orgánů v Soběslavi. Zaměřuje se na rozbor archivních dokladů, které lze pro jejich zkoumání využít, a na stav jejich dochování. V této části práce autorka přináší zajímavé pramenovědné postřehy. Patří k nim diplomatická charakteristika jednotlivých typů dokumentů vzniklých v souvislosti s renovací, a to z hlediska jejich úředního užití i výpovědní hodnoty: jde o individuální a kolektivní hlasovací listy, konsignace a specifikace měšťanů. Autorka vysvětluje mechanismus jejich vzniku v městské kanceláři i tvůrčí podíl radního písaře Václava Felixe Favotha. Stěžejní část práce, založená téměř zcela na autorčině pramenném výzkumu ve fondech Archiv města Soběslav (SOkA Tábor) a Velkostatek Třeboň (SOA Třeboň), se v další kapitole soustřeďuje na vlastní akt obnovy městských orgánů v Soběslavi v roce 1745 a 1748. Kapitola je proto rozdělena do dvou částí. Každá z nich je zaměřena na jednu z uvedených renovací. Práci uzavírá stručný závěr, v němž autorka shrnuje výsledky svého bádání. Současně upozornila na otázky, jejichž další zkoumání by sice bylo žádoucí, ale sahalo by za rámec jejího diplomového úkolu.

Předložené práci nelze upřít, že je zpracována svědomitě a pečlivě. Je založena z velké části na primárním zkoumání poměrně velkého množství archivního materiálu. Autorka se snaží tento materiál vytěžit co nejúplněji, nejpřesněji a nejpodrobněji. Studie má řadu nesporných kladů. Lze k nim počítat velmi pečlivě provedenou heuristiku, důkladný rozbor použitých pramenů, precizní charakteristiku konkrétních dokumentů (s. 28–48) městské úřední provenience, stejně jako kompletaci údajů z několika zdrojů. K těmto zajímavým a povedeným částem práce je třeba přihlídnout i při hodnocení. Bohužel celkový výsledek je poněkud rozporuplný, protože předložená studie má i některé nedostatky. V následujícím textu si dovoluji upozornit na závažnější z nich.

Za skutečně závažný nedostatek považuji, že autorka v textu důsledně nerozlišuje mezi situací ve vrchnostenském městě, které zkoumá, a situací v královských městech (např. Tábor a Pelhřimov; studie o nich hojně cituje), která byla velmi odlišná společensky, stavovsky,

politicky, ale i právně a majetkově. Přejímá poněkud mechanicky informace z literatury, které se týkají zcela jiné kategorie měst, což někdy vede ke zkresleným závěrům. Na příklad na s. 15: „*na roveň měst královských*“ by se Soběslav byla dostala tehdy, pokud by tamní měšťané byli lidé osobně svobodní, jak tomu bylo v drtivé většině královských měst, a nikoli poddaní knížat ze Schwarzenberku. Na s. 19: královský (či císařský) rychtář byl především zeměpanský úředník, který byl z výkonu své funkce zodpovědný panovníkovi nebo jeho úřadům, a proto je sporné, zda jeho pravomoci, kompetence a povinnosti nějak ovlivnily náplň funkce městského rychtáře v Soběslavi, který s ním neměl nic společného. Na s. 20: „*rychtáři postupně ztráceli na významu...*“ je formulace platná pro královské město Tábor, ale je nejisté, zda je platná i pro vrchnostenskou Soběslav. Tamtéž: „*přidaný rychtář*“ je v Soběslavi skutečně doložen anebo pouze přejat autorkou ze studie Libuše Mácové o Táboře? Na s. 23: odkud autorka čerpala informace o fungování městské rady v Soběslavi? Co ji vede k jistotě, že pracovala stejně jako v královském městě Pelhřimově, jak to popsal Karel Polesný na základě tamního radního manuálu? Na s. 25: konstatování, že „*...sbor obecních starších se skládal z vysloužilých a odstoupivších konšelů, kteří...*“ platí i v Soběslavi? Pokud ano, odkud tyto informace pocházejí? Na s. 26: *celá obec* v Soběslavi skutečně představovala ještě v pobělohorské době „*nejpočetnější orgán městské správy*“, když např. Josef Macek konstatuje, že v českých vrchnostenských městech obecně vliv celé obce upadl už krátce po husitské revoluci právě na základě zásahů vrchností do chodu městské správy? Pokud uvedená konstatování pro Soběslav skutečně platí, což nevyklučuji, bylo by třeba buď citovat místní prameny anebo upřesnit, že jde o autorčin analogický úsudek, který ze znalosti takových pramenů nevychází (a tudíž může jít o úsudek sporný).

Dalším závažným nedostatkem práce je fakt, že si autorka protiřečí. Na s. 17–18 konstatuje, že schwarzenberská vrchnost nezasahovala do chodu města, nevlastnila v něm majetek, nezakládala stavby a její moc postupně slábla. Jak ovšem chápat hned následující větu, že: „*Do správy města dále zasahovala různá nařízení vrchnosti v podobě vrchnostenských instrukcí a reversů.*“ (Ostatně diplomová práce Tomáše Hunčovského o schwarzenberském vrchnostenském městěčku Lhenicích v 18. století rostoucí moc a vliv vrchnosti v městské správě odhalila zcela prokazatelně.) Schwarzenberkům nemusel patřit v Soběslavi žádný konkrétní majetek, aby i přesto rozhodovali o všem, protože jim patřila celá Soběslav! O růstu a nikoli slábnutí moci a vlivu vrchnosti a jejich úředníků ve městě pak vypovídá i celý následující text práce. Na řadě míst se konstatuje, jak byli měšťané omezeni ve své „svobodné“ volbě městské rady, když se výsledkem jejich hlasování vrchní hejtman z Třeboně vlastně vůbec neřídil a osoby do rady jmenoval podle svého uvážení (s vědomím a požehnáním vrchnosti).

Autorka nebere v potaz, že vrchnosti ve městě náleželo mimo jiné i patronátní právo k faře, ke škole, dohled nad cechy, nad městským soudnictvím, nad pravověrností poddaných a kontrola výběru královské berně, za který ručila stavovským i státním úřadům a potažmo panovníkovi. To bylo důvodem, proč před renovací vyžadovala po odstupujících orgánech jistou sumu informací a dokladů. Pohybujeme se v období po vydání robotních patentů, na jejichž základě do vztahu mezi vrchností a poddanými stále výrazněji vstupoval stát. Obě renovace, jimiž se autorka zabývá podrobně (1745 a 1748), probíhaly v období první fáze tereziánských reforem. Do správy měst tehdy stále výrazněji pronikaly prvky dobových

správních teorií, což zesílilo po roce 1745, kdy vznikla Královská deputace nahrazená od roku 1746 Královskou reprezentací a komorou v Praze. Do jejího čela se dostal přední merkantilista baron Netolický, který byl mimo jiné jedním z iniciátorů reformy městského hrdelního soudnictví i reorganizace českých krajských úřadů a jejich správních kompetencí (v roce 1751). Právě tyto změny patrně nejvýrazněji ovlivnily průběh renovace v Soběslavi, stejně jako informace a dokumenty, které vrchnost ještě před ní z města vyžadovala. V práci se však autorka o těchto významných dobových souvislostech téměř nezmiňuje.

Nekompetentní jsou i některé další prezentované výsledky. Na s. 25 autorka charakterizuje radní vrstvu, tj. skupinu měšťanů, kteří nejčastěji zastávali funkci konšelů: byli majetní, měli dobré a úzké vzájemné vztahy, ovládali radu, rozhodovali o dění ve městě a proniknout mezi ně bylo obtížné. Nikde však není uvedeno, jak to vlastně pro Soběslav zjistila. Provedla snad rozbor majetkové držby těchto osob podle Berní ruly a Tereziánského katastru, a tedy i výše jejich daňového zatížení, která jejich sociální postavení charakterizuje nejlépe? Zjistila si podle matrik, kdo s kým byl pokrevně spřízněn, sešvagřen anebo spojen kmotrovstvím? Našla snad nějaké jiné významné indicie jejich společenského vlivu kromě sezení v radě, jako byly na příklad vzájemné dluhy, pohledávky a ručení za ně? Jak ví, že bylo těžké mezi ně proniknout, když se podrobně věnovala pouze dvěma konkrétním rokům?

Na s. 49 se uvádí, že „*obnovení městské rady znamenalo nejen změnu v personálním obsazení městské rady, ale také ...*“. Na s. 55–57 (rok 1745) a 76–78 (rok 1748) sice zjišťujeme, koho chtěli mít místní měšťané v radě, ale podle informací na s. 70 (rok 1745) a 88–89 (rok 1748) se vlastně na jejich přání vůbec nehledělo. Čili „svobodná volba“ i s konsenzuálním tichem při ní nebyla víc, než ceremoniální (a tudíž zcela zbytečný) humbuk (Josefem II. odbouraný), na jehož základě se neměnilo vůbec nic, natož personální složení městských orgánů. Vrchní hejtman Burckhardt do městské rady jmenoval jen ty, kdo v ní už dříve byli, a doplnil pouze mezery po nebožtících a odstoupivších. Spoléhal se evidentně na osoby, které se vrchnosti osvědčily jako „3P“, tj. poslušné, povolné a přizpůsobivé. Přitom právě v roce 1745 podle informací obsažených v práci v soběslavské městské obci došlo k „rozkolu“, který se projevil i při vlastní volbě, což ukazují počty hlasů pro některé kandidáty „z obce“, které autorka uvádí a kteří předtím v městských orgánech nepracovali. Rozkaz knížete k provedení renovace (z 15. května 1745) nespadol z nebe, ale měl důvod. Zda ten, který se uvádí v mandátu, anebo jiný, je celkem jedno. Sám fakt, že vrchnost členy městské obce vybízela k uzavření sporů, hádek a nesvárů, a že vzápětí radní písař Favoth upozorňuje v průvodním dopise vrchního na různé nebezpečné „koalice“, které by mohly v radě vzniknout, svědčí spolu s výsledkem volby o značném neklidu mezi měšťany. Bylo by zajímavé zjistit, z čeho pramenil.

Sporná jsou i konstatování o cechovních preferencích voličů. Autorka se několikrát zmiňuje o tom, kolik a jakých řemeslníků volilo jednotlivé kandidáty do pozic v městské správě, což samo o sobě není nic zvláštního vzhledem k tomu, že v menším vrchnostenském městě ve zkoumané době asi vedle obchodníků a řemeslníků moc jiných profesí nenajdeme. Neuvádí však ani počet ani konkrétní skladbu cechů v Soběslavi, ani jejich členstvo. Pokud krejčího do sboru obecních starších volil jeden nebo dva další krejčí, pak se ptám, zda se tak dělo, protože cechovní preference nefungovaly, anebo proto, že víc krejčích v té době v Soběslavi prostě nebylo? Totéž lze říci o každém dalším uvedeném řemesle. Které cechy

fungovaly jako jednooborové a která řemesla byla tak raritní a málo početná, že se musela sdružit do tzv. rajcechu? Kolik členů měl na příklad soukenický cech, který byl údajně ve městě nejvýznamnější? Kolik mydlářský? Krejčovský? Mlynářský? Pekařský? Jaký objem berně mezi sebou jejich členové vybírali? Kdo stál v jejich čele jako cechmistr? Shodovali se s osobami z rady nebo ze sboru obecních starších nebo ne? Pokud nemá čtenář k dispozici tyto informace pro srovnání, jsou mu všechny autorčiny součty a propočty, jež uvádí (na s. 55–59 pro rok 1745 a na s. 76–80 pro rok 1748) prakticky k ničemu.

Poněkud zarážející jsou i některá další vágní nebo nepřesná konstatování. Na s. 16–17 je charakteristika confirmace městských privilegií z roku 1669 od Jana Adolfa ze Schwarzenberku. Skutečně se v této confirmační listině počítalo ještě 22 let po vydání Obnoveného zřízení zemského pro Čechy s odúmrťi po nekatolících? Pokud ano, je to mimořádně závažná skutečnost, kterou by bylo třeba hlouběji objasnit, anebo šlendrián vrchnostenské kanceláře? Na s. 17: jak souviselo vysazení čtyř jarmarků a dobytčích trhů od Leopolda ze Schwarzenberku s vojenskými průtahy a s požárem města? Na téže straně se hovoří o zřízení regulovného magistrátu, ale není zde uvedeno, kdy k němu v Soběslavi došlo a jak (ve vrchnostenském městě musel přece na základě žádosti od vrchnosti jeho zřízení povolit panovník). Jaký byl vlastně význam dekretu z roku 1783, který znamenal „převrat ve správě“, a v čem tento převrat spočíval? Proč je renovace v roce 1745 a 1748 ve vrchnostenské Soběslavi popisována podle průběhu renovace v 17. století v královském městě Pelhřimově, kde ji organizoval podkomořský úřad a měla zcela jiná pravidla? A tak podobně.

Závěrem musím konstatovat, že diplomová práce Bc. Evy Novákové je dílem zajímavým, ale současně i problematickým. S přihlédnutím k velmi kvalitní práci s archivním materiálem a k zajímavým pramenovědným výsledkům autorky však práci doporučuji k obhajobě, ve které by měla nastíněné sporné body objasnit, a proto zatím navrhuji její hodnocení ještě stupněm **v e l m i d o b ř e**.

V Pelhřimově 6. června 2017

Mgr. Lenka Martínková, Ph. D.